

700. VÝROČÍ SŇATKU
JANA LUCEMBURSKÉHO
S ELIŠKOU PŘEMYSLOVNOU

ČNB ČESKÁ
NÁRODNÍ BANKA

2010
JOHN OF LUXEMBOURG
KING OF BOHEMIA

U příležitosti emise stříbrné pamětní mince
k 700. výročí sňatku Jana Lucemburského
s Eliškou Přemyslovnou a nástupu
lucemburské dynastie na český trůn
vydala Česká národní banka
v nákladu 500 výtisků.

Autorka textu PhDr. Naďa Kubů
Grafický design Jáchym Šerých
Obrazová dokumentace Národní památkový ústav

Praha, 2010

700. VÝROČÍ SŇATKU JANA LUCEMBURSKÉHO S ELIŠKOU PŘEMYSLOVNOU

Císař Jindřich VII. Lucemburský

PhDr. Nada Kubů

700. výročí sňatku Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou

Rok 2010 je rokem 700. výročí nástupu dynastie Lucemburků na český trůn, jejíž členové se rozdělili, ale výrazně zapísali do dějin Českého království.

Starobylý, ale zprvu nikterak významný rod Lucemburků odvozoval svůj původ od Siegfrieda, který žil v 10. stol. a v roce 963 získal od kláštera sv. Maximina v Trevíru do vlastnictví hrad Lucemburk. Přes dynastické problémy, kdy lucemburské dědictví bylo předáváno po ženské linii, se v evropské politice výrazně prosadil, také díky vlivu francouzského dvora, především Jindřich VII. Lucemburský (1274–1313), který byl v roce 1308 zvolen za římského krále a roku 1312 korunován na císaře.

Po smrti posledního příslušníka z vládnoucího rodu Přemyslovců Václava III. († 1306) rozhodoval český sněm o novém králi. Zasedání sněmu respektovalo dynastickou návaznost a dědičná práva Přemysloven po

ženské linii. Nárok na dědictví mohly uplatnit především dcery Václava II. Anna, Eliška a Markéta z Václavova prvního manželství s Jitkou (Gutou) Habsburskou, ale i Anežka, dcera Elišky Rejčky. Svobodná, kromě roční Anežky, byla v této době jen Eliška. Českou korunu mohly však dědit i královny vdovy.

V tomto duchu jednalo české panstvo, které rozhodlo, že novým českým králem se stane Rudolf Habsburský (1281–1307) po boku královny vdovy po Václavovi II. Elišky Rejčky. Vláda Rudolfa Habsburského, přezdívaného „král kaše“, trvala jen několik měsíců.

Jeho nástupcem se stal Jindřich Korutanský (1265–1335), dřívější zemský správce a manžel Anny Přemyslovné, nejstarší dcery Václava II. Jindřich byl korunován roku 1307 břevnovským opatem Bavořem z Nečtin, ale ani jeho vláda nepřispěla ke stabilizaci poměrů v Čechách. Nepříliš schopný

Jan Lucemburský

Korutanec si zde velkou oblibu nezískal. V prosinci roku 1310 byl navíc nucen spolu s manželkou Annou opustit Pražský hrad i Čechy, kam se již nikdy nevrátil. Přes brzkou smrt Anny Přemyslovny roku 1313 a bezdětné manželství však užíval titul českého krále až do své smrti.

V Evropě nebyla situace v této době jednoduchá. V roce 1308 byl zavražděn římský král Albrecht Habsburský, jeho nástupcem se stal Jindřich VII. Lucemburský s úzkými kontakty na francouzského krále Filipa Sličného. Jindřich měl několik sourozenců, z nichž Balduin (1285–1354) dosáhl skvělé duchovní kariéry jako trevírský arcibiskup a jeden z kurfiřtů, kteří rozhodovali o volbě římského krále. Manželkou Jindřicha VII. Lucemburského se stala Markéta Brabantská, s níž měl Jindřich pět dětí. Dcery byly provdány za významné evropské panovníky, nejstarší Beatrix se stala manželkou uherského krále Roberta z Anjou, další dcera Marie se stala francouzskou královnou, u které vyrůstal Karel IV.

V této neklidné atmosféře, kdy došlo mimo jiné ke vzpouře pražského patriciátu proti šlechtě s cílem podílet se na moci v zemi, se objevila myšlenka nabídnout českou královskou korunu Lucemburkům. Jako vhodný adept se jevil syn římského krále Jindřicha VII. Jan Lucemburský.

Prvorozený syn Jindřicha VII. Lucemburského a Markéty Brabantské Jan Lucemburský (1296–1346) byl vychován na francouzském královském dvoře, v Paříži navštěvoval tamní univerzitu a získal všestranné vzdělání. Oporu pro volbu za českého krále měl především u církevních představitelů, zejména cisterciáckých klášterů. Opatovi zbraslavského kláštera Konrádovi se podařilo přesvědčit také Elišku Přemyslovnu (1292–1330), dceru českého krále Václava II. a Guty (Jitky) Habsburské, v té době prakticky jedinou potenciální manželku budoucího krále, aby uvažovala o lucemburské kandidatuře. Opat Konrád se pak stal hlavním aktérem při jejím dojednávání.

Na dvůr Jindřicha VII. Lucemburského se vydalo poselstvo českých prelátů. Jindřich byl pravděpodobně zprvu českými návrhy překvapen. Nepovažoval za vhodné přičinit se o sesazení Jindřicha Korutanského z českého trůnu, navíc dával spíše přednost dosažení císařské koruny, která by pozvedla jeho osobní majestát. Čechám, jako odumřelému lénu, neměl zájem přiznat právo vlastní volby panovníka a také nechtěl do země, která byla zmítána vnitřními rozpory, poslat svého jediného syna. Snažil se jako ženicha pro dědičku Elišku Přemyslovnu nabídnout jiného příslušníka rodu Lucemburků, např.

svého bratra Walrama, ve své době proslulého spíše volným životem. S tímto návrhem ale u českého poselstva neuspěl.

Další část jednání s Jindřichem VII. Lucemburským vedla česká strana, zastoupená tentokrát i zástupci šlechty, počátkem roku 1310. Zbraslavský opat Konrád a sedlecký opat Heidenreich jednání připravili, důležitá byla však účast a stanovisko právě české šlechty. Za ni byli na místě přítomni Jindřich z Rožmberka, Albrecht ze Žeberka a Fridrich ze Šumberka. Z jednání se dochovala zpráva, doložená listinou z 31. ledna 1310.

Když se o těchto jednáních dozvěděl Jindřich Korutanský, povolal do Čech vojenské posily z Korutan a obsadil Pražský hrad a další strategická místa. Nechal dokonce zajmout diplomaty římského krále v čele Petrem z Aspeltu, mohučským arcibiskupem, kteří pobývali v Čechách. Tento zásah však vyvolal mezi římským králem Jindřichem VII. Lucemburským a Jindřichem Korutanským definitivní roztržku. Na stranu Jindřicha VII. Lucemburského se postupně přidávali další českí šlechtici. V Praze došlo dokonce k otevřeným vojenským střetům mezi příznivci Jindřicha Korutanského a oddíly české šlechty, při nichž byla korutanská strana poražena.

Dne 29. června 1310 byl svolán zemský sněm, kam byla slavnostně přiveдена i Eliška Přemyslovna, která musela z Prahy předtím tajně uprchnout. Hlavním bodem jednání sněmu bylo sesazení Jindřicha Korutanského z českého trůnu. Ale ani v tomto okamžiku nebyla česká šlechta jednotná a římský král Jindřich VII. Lucemburský stále váhal s odsouhlasením sňatku Elišky Přemyslovny se svým synem Janem. Pokračovala další jednání. Sněm vyslal do říše dvanáctičlenné poselstvo v čele opět s cisterciáckými opaty, ale především předními šlechtici Janem z Vartemberka, Bohuslavem ze Švamberka a dalšími, zastoupeni byli také představitelé bohatého patriciátu. Poselstvo dorazilo v červenci roku 1310 do Frankfurtu nad Mohanem, kde právě probíhal generální říšský sněm.

Poselstvo bylo přátelsky přivítáno, protože, jak zaznamenal kronikář Petr Žitavský, římský král si byl dobře vědom důvodu jeho příchodu. Byla uspořádána velkolepá hostina, která trvala celý den, a teprve poté došlo k vlastnímu jednání. Jindřich znovu nabídl jako kandidáta na český trůn a manžela pro Elišku svého bratra Walrama (Walerama). Snad měl přílišné obavy o svého teprve čtrnáctiletého syna Jana, který měl jemné francouzské vychování a neuměl česky. Jindřich měl také strach z nejistého českého pro-

středí, nejednotnosti zdejší šlechty, a proto váhal.

Česká delegace však jednala důsledně a diplomaticky. Významnou roli zde nesporně sehrál i Petr z Aspeltu, který působil již dříve ve službách krále Václava II. Také jeho příčiněním a diplomatickým postupem byl konečně sňatek Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny dojednán. Lucemburkům se tak otevřela cesta na český trůn, vláda neoblíbeného Jindřicha Korutanského byla prakticky u konce. Jindřich VII. Lucemburský si ale vedle dalších podmínek stanovil požadavek osobně vidět českou princeznu a vystrojit jí svatbu nejspozději do 1. září téhož roku.

Poselstvo se vracelo do Čech s uspokojením. Bylo třeba připravit svatební cestu Elišky ke dvoru římského krále. Princezna Eliška byla vypravena z Prahy 14. srpna 1310. Biskup Jan z Dražic jí na cestu věnoval nádherného bělouše a stříbrné poháry zdobené zlatem. V princeznině doprovodu byli ze zástupců šlechty členové dřívějšího poselstva, doplnění o Hynka Krušinu z Lichtenburka a Markvarta ze Zvířetic.

Dne 25. srpna 1310 byla konečně Eliška Přemyslovna v johanitském klášteře Heinbachu u Špýru představena Jindřichovi VII. Lucemburskému. Půvabná, tělesně a duševně

vypělá Eliška, oblečená do skvostného šatu, vypadala vedle Jana, o čtyři roky mladšího a dětsky vyhlížejícího, ještě starší, takže společně působili velmi nevyrovnaným dojmem. Snad proto se ještě Jindřich pokusil znovu navrhnout pro český trůn a pro Elišku bratra Walrama. Česká šlechta však trvala na svém návrhu. Jindřich svolal dvorský sněm a všem přítomným oznámil, že jménem svým i z vůle Svaté říše římské uděluje České království svému synu Janovi. A aby bylo toto právo „bezpečnější“, vezme si Jan za manželku dědičku Země české, princeznu Elišku.

Náročná jednání o nástup lucemburské dynastie na český trůn byla svatbou Elišky a Jana, kterým požehnal arcibiskup mohučský a kolínský, uzavřena 31. srpna a 1. září 1310 ve špýrském dómu.

Svatba Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny se v kronice Františka Pražského z doby Karlovy v kapitole XXII „Jak císař slavně vystrojil svému synovi a panně Elišce ve Špýru svatební slavnost“ popisuje zhruba takto:

Protože chtěl římský král svému prvorozenému synovi slavnostně vystrojit nádhernou svatbu, povolal mnoho hrabat, knížat a pánů, kteří s radostí přijeli do Špýru. Král při-

kázal, aby vše bylo připraveno, jak se přísluší královskému majestátu, domy ve Špýru byly pokryty kmenem a purpurem.

Při této příležitosti byla uspořádána velká hostina, kde se vesele hodovalo i s nevěstou a její družinou. Okolo deváté hodiny král promluvil ke knížatům, ve své řeči slíbil svěžit České království svému synu Janovi a pro větší právo mu dát za manželku, jak všichni poradili, dědičku téhož království. Spravedlnost pak ukládala, aby toto království přijal od říše v léno a s ním i titul a jméno.

Král, oděný do slavnostního roucha, s žezlem v ruce a zlatou korunou na hlavě, usedl na trůn ve špýrském kostele. Pak přišel jeho syn Jan s průvodem s praporce Českého království a následně složil přísahu podle zvyku knížat svatě říše. Arcibiskup kolínský Jan nato vykonal svatební obřad a spojil v manželství Jana a Elišku. Nazítří sloužil arcibiskup mohučský Petr slavnostní mši.

Před obědem došlo prý ke sporu mezi arcibiskupy, kdo by měl usednout po králově pravici, ale král spor moudře uklidnil. Při slavnostní tabuli byla podávána různá jídla za doprovodu trubek, rohů a bubnů. Bylo zde i ozbrojené rytířstvo chránící slavnost a veselí. Uprostřed hodovníků byl před královským stolem

vztyčený praporec se znakem Českého království. Svatba byla bohatá a okázalá, jakou od „dávných dob na dvoře římských králů nebylo vidět“. Po hostině se konaly různé zábavy, tance, rytířské hry. Celý Špýr se prý ozýval překypující radostí, veselostí a plesáním. Ceněna byla i statečnost Čechů, s nimiž se nikdo neodvážil bojovat v přímém střetu na koni, a pokud k souboji neopatrností došlo, dostal každý velkou ránu kopím, až spadl s koně nebo se kopí roztříštilo na drobné kousky. To se dělo ke slávě a cti nové nevěsty.

„K večeru po předchozím požehnání byli ženich a nevěsta spojeni na lůžku.“ Druhého dne všichni vstali a pokračovali v radovánkách, stejně jako následující dny.

Velkolepou svatbou a nástupem na český trůn se politické poměry v Čechách však nestabilizovaly. Bylo třeba definitivně se vypořádat s Jindřichem Korutanským a jednat s českou šlechtou o budoucím uspořádání. Šlechta si chtěla především zachovat svá mocenská postavení, Jan díky své výchově zastával naopak suverenitu panovníka. Oba manželé, kteří byli korunováni v Praze v únoru 1311, čekali budoucnost plná problémů politických i osobních. Dali však následně Českému království nejvýznamnějšího panovníka, syna Václava, budoucího Karla IV., „otce vlasti“.

Eliška Přemyslovna